

6. Hoge Raad legt wetswijziging Wsnp uit

Wanneer kan de ingangsdatum van de schuldsanering worden vervroegd?

G.H. LANKHORST

Prejudiciële vragen over de wijziging van de Wet schuldsanering natuurlijke personen per 1 juli 2023 brachten de Hoge Raad op 20 december 2024 tot een geruchtmakend standaardarrest (ECLI:NL:HR:2024:1913), zijnde de prejudiciële beslissing op ECLI:NL:GHDHA:2023:2606. Het nieuwe art. 349a Faillissementswet maakt een eerdere ingangsdatum van de schuldsanering mogelijk dan het toelatingsvonnis bij aflossingen tijdens het minnelijke schuldhelptraject. Een aflossing aan slechts één enkele schuldeiser behoeft niet in de weg te staan aan een eerdere ingangsdatum van de schuldsaneringsprocedure. Ondanks de paritas creditorum is een eerdere datum van toelating tot de schuldsanering volgens de Hoge Raad ook mogelijk wegens een eerder loonbeslag.

Startmoment wettelijke schuldsaneringsprocedure

De termijn van de wettelijke schuldsaneringsprocedure kan in het nieuwe stelsel (Wet van 10 februari 2023 tot wijziging van de Faillissementswet ter verbetering van de doorstroom van de gemeentelijke schuldhelpverlening naar de Wet schuldsanering natuurlijke personen, *Stb.* 2023, 87) reeds beginnen vanaf het moment dat de eerste aflossing is gedaan in het kader van de gemeentelijke schuldhelpverlening (maar niet eerder, dus niet al bij de intake of bij het gemeentelijke besluit om iemand toe te laten tot de minnelijke schuldhelpverlening). Het gaat om concrete geleverde inspanningen ten behoeve van de schuldeisers. Deze belangrijke wetswijziging vloeit voort uit een amendement (*Kamerstukken II 2022/23, 35915, nr. 29*). De termijn kan zo eerder starten dan in de wet die gold tot 1 juli 2023, waar het startmoment de datum van de toelatingsuitspraak door de rechter was. De wetgever beoogde een belangrijke versnelling van de schuldhelp- en schuldsaneringstrajecten.

Kernvraag, prejudiciële vraagstelling en advies advocaat-generaal

In deze procedure had het gerechtshof Den Haag bij arrest van 22 december 2023 (ECLI:NL:GHDHA:2023:2606) prejudiciële vragen (art. 392 Rv) gesteld over de uitleg van art. 349a lid 1 Fw dat de termijn van de schuldsanering anderhalf jaar bedraagt, te rekenen vanaf de dag van de uitspraak tot de toepassing van de schuldsaneringsregeling, dan wel van de dag waarop de eerste aflossing is gedaan. Wat moest worden verstaan onder 'de eerste aflossing (...) gedaan in het kader van de buitengerechtelijke schuldregeling als bedoeld in art. 285, eerste lid, onder f, Fw', en is

daarbij van belang (en zo ja hoe) of de schuldenaar zich aan bepaalde voorwaarden heeft gehouden?

De advocaat-generaal bepleitte in de conclusie dat een loonbeslag niet gezien kan worden als 'eerste aflossing', nu bij een beslag slechts één schuldeiser (de beslaglegger) krijgt waar hij recht op heeft, en niet 'de gezamenlijke schuldeisers'. Een duidelijke en terechte verwijzing naar de hoofdregel van de 'paritas creditorum'. Het beginsel van gelijkheid van schuldeisers vergt in een situatie van insolventie heldere coördinatie in de afwikkeling. Dit omdat de crediteuren in onderlinge concurrentie van verschillende vorderingen en rechtsmiddelen elkaar te snel en te slim af proberen te zijn, waarmee het recht van de sterkste of de snelste zou gelden. Deze samenloop van claims wordt onder toezicht van een bewindvoerder of een curator verricht in het kader van een gecoördineerde afwikkeling van de insolventieprocedure.

Oordeel Hoge Raad

De Hoge Raad benadrukt dat de wetswijziging is bedoeld om de totale duur van schuldhelpverleningstrajecten te verkorten, met behoud van het belang van schuldeisers bij maximaal aflossen. Er is echter een opvallende afwijking van de A-G: betalingen aan één of enkele schuldeisers als gevolg van beslag kunnen ook als 'eerste aflossing' gelden. Dat door een of meer schuldeisers beslag is gelegd, is immers in beginsel niet aan de schuldenaar toe te rekenen. Dat hierdoor ongelijkheid tussen de schuldeisers kan ontstaan (een stevige inbreuk op het klassieke insolventierechtbeginsel van de paritas creditorum), dient dan niet voor rekening van de schuldenaar te komen, aldus de Hoge Raad. Verder beslist de Hoge Raad dat ook schuldenaren zonder aflossingscapaciteit in aanmerking kunnen komen

voor een eerdere ingangsdatum. De Hoge Raad motiveert dat het niet gerechtvaardigd zou zijn dat iemand met een geringe aflossingscapaciteit wel in aanmerking zou kunnen komen voor een eerdere ingangsdatum en iemand zonder aflossingscapaciteit per definitie niet.

Eerste aflossing en geen aflossingscapaciteit

In de woorden van de Hoge Raad wordt de aflossingsvraag aldus beslist:

‘Als “eerste aflossing” in de zin van art. 349a lid 1 Fw is in de eerste plaats aan te merken een aflossing die of een gespaard bedrag dat ten goede is gekomen of komt aan de gezamenlijke schuldeisers. Een aflossing aan een of enkele schuldeisers uit hoofde van een ten laste van de schuldenaar gelegd beslag kan in beginsel eveneens als zodanige eerste aflossing worden aangemerkt. (...) Dat door een of meer schuldeisers beslag is gelegd is (...) in beginsel niet aan de schuldenaar toe te rekenen. Dat hierdoor ongelijkheid tussen de schuldeisers kan ontstaan, dient dan niet voor rekening van de schuldenaar te komen.’

De periode vanaf het eerste loonbeslag (door een enkele schuldeiser gelegd) mag dus meegeteld worden bij het verzoek aan de rechter om deze periode in mindering te brengen op de nog door te brengen periode in de Wsnp (die ten behoeve van alle schuldeisers geldt). Al met al een flinke inbreuk op de gelijkheid van de crediteuren.

Inspanningsplicht algemeen

Het uitgangspunt is en blijft volgens de Hoge Raad dat de schuldenaar zich tijdens het schuldhulptraject maximaal moet inspannen om zoveel mogelijk baten voor de schuldeisers te verwerven. Als de rechter vaststelt dat de schuldenaar zich tijdens het minnelijke voortraject voldoende heeft ingespannen ten behoeve van zijn schuldeisers, staat de eventuele omstandigheid dat de verplichtingen uit het minnelijke schuldhulptraject *niet geheel gelijk* (cursivering auteur) zijn aan de verplichtingen uit de schuldsanering, niet eraan in de weg om de termijn van de schuldsanering te laten lopen vanaf de dag waarop de eerste aflossing is gedaan. Hieruit volgt dat op de schuldenaar tijdens het minnelijke voortraject een inspanningsplicht moet hebben gerust die ‘*vergelijkbaar is met*’ de (strengere) inspanningsplicht die geldt tijdens de schuldsaneringsregeling. Niet identiek dus, maar ongeveer hetzelfde is goed genoeg voor een eerdere ingangsdatum.

Inspanningsplicht, nakoming en ingangstijdstip

Moet de rechter dan de gehele voorbije periode van het buitengerechtelijke voortraject betrekken bij de eerdere ingangsdatum? Neen, zo is het nu ook weer niet, zo oordeelt de Hoge Raad, want de beslissingsvrijheid ten aanzien van de termijnbepaling blijft bestaan:

‘De rechter is bevoegd om bij de toepassing van het alternatieve aanvangsmoment van art. 349a lid 1 Fw de omstandigheid in aanmerking te nemen dat de schuldenaar niet of niet volledig heeft voldaan aan de inspanningsplicht die op hem rustte tijdens het minnelijke voortraject. Mocht de schuldenaar tijdens het minnelijke voortraject volgens de normen te weinig hebben afgelost of gespaard dan kan de rechter (...) saldering toepassen, dan wel op andere wijze bepalen hoeveel eerder de termijn van de schuldsanering kan ingaan dan het moment waarop hij de toepassing uitspreekt. Ook kan de rechter gebruikmaken van de mogelijkheid de termijn van de schuldsanering te verlengen als de schuldenaar niet aan al zijn verplichtingen heeft voldaan.’

Toezichtswaarborg

Belangrijk blijft dat Wsnp-bewindvoerders genoeg tijd moeten krijgen om als toezichthouder de regeling goed af te wikkelen. De regeling mondt immers uit in een schone lei (art. 358 Fw). Een zwaar rechtsgevolg jegens de schuldeisers dat vereist dat een bewindvoerder aan het werk is geweest die een goed (toe)zicht op de zaak heeft kunnen krijgen. In rechtsoverweging 3.6.3 zegt de Hoge Raad dat daarvoor van een termijn van (minstens) een half jaar kan worden uitgegaan. De Hoge Raad verwoordt dit aldus:

‘Bij hantering van het alternatieve aanvangsmoment dient de rechter de termijn van de schuldsaneringsregeling, met overeenkomstige toepassing van de verlengingsbevoegdheid van art. 349a lid 1 Fw, zodanig vast te stellen dat in het na de uitspraak resterende gedeelte van die termijn de bewindvoerder zijn verslag kan opmaken en indienen en de rechter de eindzitting kan bepalen. Ten behoeve van de rechtsgelijkheid bij de toepassing van de schuldsaneringsregeling kan de rechter daarbij als uitgangspunt hanteren dat voor die stappen een half jaar nodig is, en de termijn van de schuldsaneringsregeling dus zodanig verlengen dat die regeling vanaf de uitspraak ten minste een half jaar wordt toegepast.’

Een bewindvoerder moet een redelijke termijn tot zijn beschikking hebben om een goede invulling te geven aan de uitvoering van de wettelijke toezichthoudende taken. Huisbezoek, verslaglegging en voorbereiding daarvan, postbalkade en berekeningen van de aflossingsruimte, controle op de naleving van de diverse verplichtingen, communicatie met schuldeisers en saniet: dat kost allemaal de nodige tijd en moeite, en de rechter moet goed kunnen worden voorgelicht over de ins en outs van de zaak.

Alternatief startmoment en verlenging

Het gevolg van een alternatief (eerder) aanvangsmoment is aldus de Hoge Raad:

‘dat de termijn van de schuldsaneringsregeling een aanvang heeft genomen, terwijl de wettelijke bepalingen en waarborgen van de schuldsaneringsregeling niet vanaf dat

aanvangsmoment van toepassing zijn geweest. Zo zijn geen rechter-commissaris en bewindvoerder benoemd met de aan hen toekomende bevoegdheden in het kader van de schuldsaneringsregeling, ontbreekt een regeling over de omvang van de boedel en is de rechtspositie en rechtsbescherming van zowel schuldenaar als schuldeisers niet geregeld (voor meer voorbeelden de conclusie van de A-G onder 6.9).'

Vanaf de toelatingszitting waarop een eerder aanvangsmoment wordt vastgesteld, dient – bij verlenging voor het minimale toezicht – ten minste nog een half jaar de schuldsanering te worden doorlopen, maar dan is – zo oordeelt de Hoge Raad – de schuldenaar gedurende die verlenging ontheven van de verplichting tot afdracht aan de boedel en van zijn inspanningsverplichting. De medewerkings- en informatieplichten van de schuldenaar jegens de bewindvoerder (de schakelbepaling van art. 327 Fw jo. de informatieverplichtingen van art. 105-105a Fw) gelden in die periode nog wel.

Geen eerdere boedel- of beschikkingsonbevoegdheid

Belangrijk om op te merken is dat het uitsluitend gaat om een vervroegde ingang van *de termijn* van de schuldsaneringsprocedure, en dus niet dat (achteraf gezien) de debiteur al maanden eerder beschikkingsonbevoegd zou zijn geweest. Dat zou natuurlijk tot praktisch onwerkbaar toestanden voor de bewindvoerder, voor de crediteuren en ook voor het notariaat leiden. Ook de insolvente boedel ontstaat pas met het toelatingsvonnis van de insolventierechter, en pas dan wordt de bewindvoerder benoemd. Het effect is wel dat de toch al gehalveerde schuldsaneringstermijn (nu 18 maanden) nog korter kan worden door de ruime uitleg van de mogelijkheid van 'vooraf trek' die de Hoge Raad nu heeft gegeven. Men moet dus erop bedacht zijn dat vorderingen (nog) sneller oninbaar kunnen worden door een 'schoneleivonnis' (art. 358 Fw) dan reeds het geval was met de wetswijziging van 1 juli 2023. Daarom blijft het zeer raadzaam om het Centraal Insolventieregister te raadplegen om na te gaan of een debiteur tot de Wsnp is toegelaten.

Een 'eerste aflossing' kan ook inhouden: sparen

De Hoge Raad kreeg nog meer vragen voorgelegd over kwesties die zich afspelen gedurende het minnelijke schuldhulptraject: moet sparen op één lijn worden gesteld met aflossen? Moet de rechter de voorwaarde stellen dat het afgeloste (of gespaarde) bedrag daadwerkelijk aan de boedel is of wordt afgedragen? Moet worden afgelost (of gespaard) ten behoeve van de gezamenlijke schuldeisers? De Hoge Raad geeft de antwoorden: sparen moet inderdaad op één lijn worden gesteld met aflossen. Van een 'eerste aflossing' in de zin van art. 349a lid 1 Fw is dus ook sprake als een eerste bedrag wordt gespaard tijdens een minnelijk traject van schuldhulp. Het is niet nodig dat gespaarde bedragen ten tijde van het verzoek tot toelating

tot de schuldsanering al op een afzonderlijke rekening zijn gestort. De rechter kan in zijn toelatingsuitspraak de schuldenaar verplichten om het tijdens het minnelijke voortraject gespaarde bedrag met spoed aan de bewindvoerder c.q. de boedel af te dragen.

Nul- of nihilaanbod

Met een 'eerste aflossing' in de zin van art. 349a lid 1 Fw moet op één lijn worden gesteld – zo redeneert de Hoge Raad – de beredeneerde en aan de crediteuren kenbaar gemaakte vaststelling dat de schuldenaar geen enkele aflossingscapaciteit heeft. Dat kan blijken uit een zogenoemd 'nulaanbod' aan de schuldeisers. Aanvankelijk was bij amendement in de Tweede Kamer voorgesteld om de dag waarop het minnelijke traject van schuldhulp is aangevangen aan te wijzen als het alternatieve aanvangsmoment. Omdat lang niet altijd duidelijk is wanneer dit minnelijke traject begint, is ervoor gekozen om de 'eerste aflossing' als aanknopingspunt te kiezen voor het alternatieve aanvangsmoment. Ook een nulaanbod is een duidelijk aanknopingspunt voor het alternatieve aanvangsmoment, hoewel in strikte zin geen sprake is van een 'eerste aflossing'. Want een zeer kleine eerste aflossing die de uitkomst is van de VTLB-berekening (vrij te laten bedrag, door de schuldhulpverlener en door de bewindvoerder te berekenen) van wat de schuldenaar maximaal kan aflossen, is wel degelijk een 'eerste aflossing'. Het geringe verschil tussen 'geen aflossingsruimte' en een 'zeer beperkte aflossingsruimte' rechtvaardigt niet om in het eerste geval geen alternatief aanvangsmoment te hanteren en in het tweede geval wel, zo besluit de Hoge Raad dit baanbrekende arrest.

En de schuldeisers?

Dit arrest zou onbedoeld het effect kunnen hebben dat schuldeisers eerder c.q. sneller beslag gaan leggen bij een problematische debiteur. Wie het eerst komt, die het eerst maalt. Want wie in een vroeg stadium (voor de Wsnp) beslag legt, mag de opbrengst behouden voor zichzelf ten koste van de andere crediteuren. Op dat moment mocht men het beslag leggen. Dat het startmoment van de schuldsanering achteraf gezien komt te liggen vanaf de datum van de beslaglegging (omdat dat als eerste aflossing mag gaan gelden), betekent immers nog niet dat ook op dat (eerdere aanvangs)moment reeds een schuldsaneringsboedel ontstond. Dan is de eerste beslaglegger de overige crediteuren dus te snel af geweest. Deze 'verhaalswedstrijd' richting debiteur gold natuurlijk altijd al, maar nu komen aflossingen aan één crediteur (de vroegtijdige beslaglegger) in mindering op de schuldsaneringstermijn die voor de gezamenlijke crediteuren was bedoeld. Dan blijft er van de paritas creditorum weinig meer over.

Effect uitspraak Hoge Raad

Het zal nog wel een poos duren voordat alle consequenties van deze uitspraak voor de dagelijkse rechtspraktijk goed

zijn doorgrond en in de uitvoering zijn doorgedrongen. Het Landelijke Procesreglement en/of de Recofa-richtlijnen zal/zullen ongetwijfeld worden aangepast aan dit arrest. Nieuwe prejudiciële vragen aan de Hoge Raad zijn reeds gesteld voor de verwante situatie van omzetting van een faillissement (art. 15b Fw) naar de schuldsaneringsregeling, namelijk of de in het kader van het voorafgaande faillissement gedane afdrachten ook aan te merken zijn als een aflossing als bedoeld in art. 349a lid 1 Fw, die een eerdere ingangsdatum van de schuldsaneringsregeling met zich mee kunnen brengen (hof Den Bosch 15 mei 2025, ECLI:NL:GHSHE:2025:1365).

De impact van de wetswijziging is onderzocht door de Raad voor Rechtsbijstand en wordt samen met een verwant

onderzoek naar de veranderingen in het minnelijke schuldhulptraject (waar de looptijd ook is gehalveerd naar 18 maanden) door de beide verantwoordelijke bewindslieden van SZW en Justitie, voorzien van een beleidsreactie, eind 2025 naar de Tweede Kamer gezonden. Duidelijk is wel dat de wetswijziging van 1 juli 2023 (*Stb.* 2023, 87) op een vernieuwende en onverwachte wijze is toegepast door de hoogste rechter, en zo een nog grotere impact heeft op het schulden- en incassostelsel dan menig een al verwachtte.

Over de auteur

G.H. Lankhorst

Beleidsadviseur bij de directie rechtsbestel van het ministerie van Justitie en Veiligheid.